Ihre gårds slumrande miljoner

Erik Thorelli c:a 1970,
baserat på Olof Thorellis efterlämnade papper.
Redigerad av Lars-Erik Thorelli juni 2022
Bildmaterial: Keith Samuelson (barnbarnsbarn till Olof Thorelli)

En dag på förhösten år 1905 fick Far i Svenska Dagbladet under rubriken ”Egendomar till salu” syn på en annons som väckte hans stora intresse. Den gällde en Gotlandsgård, enligt utsago den vackrast belägna på ön, med betydande både åker- och skogsareal och framför allt lysande industriella utvecklingsmöjligheter.

Far satte sig i förbindelse med annonsören, fastighetsmäklaren Carl V. Nisser, Kammakaregatan 29 i Stockholm, och fick av honom en handskriven och handkopierad beskrivning, vars understrukna och alltså särskilt viktiga delar här återges.

Annonsen gällde Ihre gård i Hangvar socken, belägen vid Ihre-åns utlopp i Östersjön, 2 och 7/8 mil från Visby, c:a 1 mil väster om Tingstäde järnvägsstation samt 1 mil söder om Kappelshamns hamnplats. Det var långa avstånd på den tiden. Men det fanns anledning förmoda att ”afståndet till närmaste järnvägsstation skulle blifva endast 3 à 4 kilometer”, när banan dragits från Martinmo över Stenkyrka, Hangvar och Lärbro till Fårösund – ett mål som berörda kommuner ”flitigt arbetade för”.

Men vidare i beskrivningen!

”Till egendomen hör en utmärkt vattenkvarn och en utmärkt vatten-såg, utarrenderad för 1.700 kr. per år, varjämte egendomen för sitt behof åtnjuter fri malning och sågning. Tillgången på annan mäld betecknas som högst betydlig.

Åkerarealen utgör omkr. 270 tunnl., ängsarealen c:a 40 tunnl., skogsarealen c:a 1.150 tunnl., och enligt fackmän kan skog för minst 30.000 kronor afyttras. 2:ne tämligen stora trädgårdar finnas.

Vad åbyggnaderna beträffar är gårdens corps de logis af kalksten, byggt för ståndspersoner, och innehåller 9 boningsrum i två våningar, källare m.m. Nyuppförd mejeribyggnad, äfvensom nytt svinhus, spannmålsmagasin och en mängd statkarlsbyggnader hör till, vidare 2:ne ladugårdshus, det största uppfördt 1879 och med rätta ansett som ett af de bästa på Gotland.

Å egendomen underhållas f.n.omkr. 60 kor och kvigor, 16 hästar, 1 tjur, 70 à 75 får samt en mängd svin. Ytterligare minst 50 nötkreatur kan med säkerhet födas på gården, vars yttre inventarier värderas till ungefär 23.000 kr.

I Ihre-ån bedrifva egarna lax-fiske, som plägar ge 300 kr. i årlig nettobehållning. I Ihre-viken 2 km från gården finns riklig tillgång på hafstång eller s.k. släke, ett synnerligen förträffligt gödningsmedel för åker och äng.”

Magasinbyggnad 1870-talet

Ihre kvarn

Och så kommer det för Far intressantaste: Under egendomen finnas betydliga kalkstensberg (de enda osålda på Gotland) som efter uppbyggandet av en lastkaj ”skulle kunna lämna tillfälle till utskeppning af kalksten för enorma summor!”. De outtömliga förråden af kalksten, sand och märgel, vattenkraften och god tillgång på manliga och kvinnliga arbetskrafter till mycket moderata pris gör egendomen synnerligen lämplig för industriella anläggningar, heter det i den lockande beskrivningen, som mäklaren dock för säkerhets skull undertecknat med brasklappen ”enligt egarnas uppgifter”.

Kalkstensklint

Priset för hela härligheten är inte avskräckande, 105.000 kronor, ”hvarå prutas om solid och allvarlig spekulant framträder”. Hyggligt placerade inteckningar på 62.000, bl.a. i D.B.V:s sparbank, underlättade ett eventuellt köp. Taxeringsvärdet var 84.000 kr., åbyggnadernas brandförsäkringsvärde 66.400. Den ”synnerligen goda och räntabla egendomen”, tidigare i samma

släkts ägo ett par hundra år, såldes ”uteslutande derför att egarna på grund af sin verksamhet i Wisby äro förhindrade at själfva sköta densamma”.

Ihre gård kunde tillträdas när som helst. Det var bara att via mäklaren komma överens med ägarna om lämplig tidpunkt för visning av ”kanske den vackrast belägna gården på Gotland”.

En kalkyl på mycket lång sikt

Att Far omedelbart blev starkt intresserad framgår av ett förstreckat tidningsurklipp ur Sv.D. av den 16 oktober 1905 och två handskrivna kalkyler. I urklippet refereras ett föredrag av ingeniör E. Östlund inför Svenska Teknologföreningens avdelning för kemi och bergvetenskap i ämnet ”Kalksandtegel”, en ny och enligt både tyska, amerikanska och svenska erfarenheter mycket lovande konkurrent till det uråldriga lerteglet. Fabrikationen var i full gång både i Södertälje, i Visby och – i Skånska Cements regi – i Lomma sedan några år, och kalksandtegelfabriker sades vara på tal på ytterligare ett 30-tal platser. Att av denna starka utveckling dra den slutsatsen att kalksandteglet skulle bli envåldigt på den framtida tegelmarknaden, vore dock förhastat, slutade föredragshållaren. Men i övrigt gav han riklig näring åt Fars fantasier om ett storindustriellt Ihre.

Mäklaren Nisser hade i sin beskrivning också angett att statsgeologen doktor Herman Hedström i Stockholm lovat lämna upplysningar om Ihres kalkstensberg. Det finns anledning tro att Far nöjde sig med ett muntligt uttalande, och detta tycks ha legat till grund för i varje fall den ena av hans båda kalkyler, ett patetiskt aktstycke som säger en hel del om Fars spekulativa och sangviniska läggning och därför förtjänar att ordagrant återges:

> 1 tunnland (56.000 kvfot) innehåller 188.720 kubfot (56.000 x 3 fot 3,7 tum) eller 4.066,3 kub.meter på 1 meters djup.
>
> Om kalk i fast klyft väger pr kub.meter 2,5 ton så fås på en meters djup & ett tunnland 12.415 tons. Ett 90 meter djupt kalkberg innehåller således mer tunnland 370.450 ton.
>
> För 900 tunnland skulle detta utgöra en kubikmängd av 395.205.000 ton d.v.s. medgifva en årlig brytning av 33.000 ton i tiotusen år.

Saken var klar. Ihre framstod inte bara som en lyckad spekulation på kort sikt utan synbarligen också som en verkligt långsiktig investering. Far vilade inte på hanen. Man kan förmoda att han relativt tidigt på hösten 1905 trotsande eventuella höststormar reste över till Visby för att träffa Ihres ägare handlanden J.O.Pettersson och hans kumpan Anton Johansson, dessa i Fars ögon ignoranta landsortsbor som förstås inte hade en aning om och i varje fall inga möjligheter att exploatera de rikedomar som Ihre erbjöd en framsynt affärsman.

Det är möjligt att Far fick kosta på sig en andra resa innan uppgörelsen blev klar. Den 31 januari 1906 undertecknade de båda parterna ett köpekontrakt, enligt vilket Far med en tusenlapp som handpenning för 85.000 kr. blev ägare till Ihre med all sand och kalksten, all åker och skog, kvarn- och sågverk och övriga byggnader, växande gröda och foderförråd, virke och ved. Det enda som undantogs var ”ilandbärgadt strandfynd”, yttre och inre lös egendom och förstås statarnas nyttjanderätt till sina stugor och kvarnarrendatorns till kvarnen. Den 1 mars undertecknades lagstadgat köpebrev, enligt vilket fastigheterna 1 3/8 mantal Stora och Lilla Ihre i Hangvar socken samt 33 tunnland 20 kappland av Elingehems myr i samma socken för 85.000 kr. försålts till Herr Direktören Olof Thorelli att ”som hans välfångna egendom egas, brukas och besittas”.

Lösegendomen – åkdon, maskiner, verktyg, inventarier och möbler – betalades kontant med 20.000 kr. Far övertog de till 56.087 kr. nedamorterade inteckningslånen , skrev reverser med inteckningsrätt på sammanlagt 13.913 kr. och kom alltså undan med en kontantinsats på 15.000 för den fasta egendomen. Siffrorna är intressanta. De ger anledning förmoda att Fars finansiella ram var snäv och att han i varje fall använde sina begränsade resurser till spekulationer med farligt liten säkerhetsmarginal. Om han kunnat betala mer kontant, hade han troligen också kunnat utnyttja mäklarens tips om eventuell prutmån för seriös spekulant och fått Ihre ännu billigare.

Ett storvulet Gotlandsprojekt

Man kan av siffrorna också dra den slutsatsen, att Far inte på allvar tänkt sig att själv industriellt exploatera Ihre. Han hade helt enkelt inte de finansiella möjligheterna att göra det. Han tog nu i stället itu med vad han bort göra *före* köpet: samla in fakta om de förespeglade minerala rikedomarna på Ihres ägor. Den sidan av saken såg rätt lovande ut. Föreståndaren för Statens kemiska station i Visby skrev efter undersökning av inlämnade prov av Ihres märgellera ut ett analysbevis, som vitsordade lerans lämplighet både i sammansättning och struktur för cementberedning. Stenhuggeriverkmästaren Carl Johansson i Kappelshamn skrev efter undersökningar av Ihres bergområden ett intyg på att de innehöll ”nära nog outtömliga lager af kalksten passande för industriella ändamål såsom jordbrukskalk, kalk för bränning samt byggnadssten af olika färger af god och tät beskaffenhet”.

I december 1906 blev Far färdig med en 19 foliosidor diger ”Utredning öfver projekterad Kalk-industri m.m. å Ihre gård, vid Ihre Viken, Gotland”. Den är respektingivande utförlig och saklig, börjar med en detaljerad beskrivning av Ihre gård som jordbruksfastighet som Far här – dock utan stöd av tillfredsställande dokumentation – värderar till 186.000 kr., fortsätter med en exposé över Ihres industriella utvecklingsmöjligheter och avslutas med två alternativa kalkyler av kapitalbehovet, som slutar på 208.000 resp. 146.000 kr., och två resultatkalkyler som visar ett årsöverskott på 139.950 resp. 114.070 kr.

I exposén åberopas av statsgeologen Hedström 1905 påbörjade och av bergsingenjören Bror Orton 1906 fortsatta undersökningar av kalkstenstillgångarna. Någon skriftlig redogörelse från dessa herrar finns inte bland Ihre-papperna, men Far åberopar egen kompetens på området genom att presentera sig som deltagare i anläggandet av Sveriges första kalkstensfabrik (i Ragnhildsberg vid Södertälje). Han uppger sig också ha studerat olika fabrikationsmetoder i Tyskland och ”konsulterats om flere dylika anläggningar i vårt land och Finland”.

Men Fars storvulna planer för Ihres industrialisering stannar inte vid kalksandsten, bränd kalk, jordbrukskalk, cement och en rad olika byggnadsvaror av cement. Han pläderar också för startandet av en stärkelsefabrik med ”den stora lokala produktionen af ovanligt god och stärkelserik potatis” som huvudargument. Han påpekar lämpligheten av at utnyttja gårdens mejeribyggnad och vattenkraft till ett gräddmejeri, en plan som AB Separator i Stockholm säger sig gärna vilja medverka i. Han räknar med att en lastbrygga och hamn i Ihre-viken skulle inbringa inte obetydliga hamnavgifter från andra intressenter på både ön och fastlandet. Han antyder riktlinjerna för ett handelsbolag, som ”af de kringliggande socknarnes landtmän köpte hö, halm, ved, virke, smör, ägg m.m. för export eller återförsäljning”.

Allt som allt: utredningen ger ett intryck av att hela norra Gotland skulle blomstra upp, bara Fars intentioner i utredningen förverkligades.

Staten vägrar att engagera sig

En förutsättning för den skisserade industrialiseringen av Ihre saknas dock, och den förtigs ingalunda i Fars utredning. ”Den enda väsentliga svårigheten för utnyttjandet af de gåfvor naturen formligen slösat med på Ihre-området möter vid anläggandet af den för skeppning nödvändiga hamnen”, heter det. Murtegel, cement och kanske bränd kalk kan nog forslas med lastautomobil eller t.o.m. häst till Tingstäde station eller Kappelshamns ångbåtsbrygga, båda 10 km från Ihre. Men kalksten och jordbrukskalk skulle inte kunna bära så höga fraktkostnader. En lastbrygga eller mindre hamn i Ihreviken är nödvändig. Kostnaden för en sådan anläggning inklusive spår, kranar och ett skyddsrev beräknas till 50.000 à 60.000 kr.

Så mycket pengar varken vill eller kan Far släppa till. Han försöker i stället intressera myndigheterna, både statliga och kommunala, för sitt projekt. Han söker upp kommunalpamparna i Hangvar socken och får kommunalstämman att enhälligt ställa sig bakom en framstöt hos Kgl. Väg- och Vattenbyggnadsstyrelsen. Han uppvaktar Konungens Befallningshavande i länet, som säger sig ha stort intresse för förbättrade kommunikationer på ön och mellan Gotland och fastlandet. Den 30 november 1907 skriver han ”ödmjukligen” en anhållan till Styrelsen om en undersökning av möjligheterna att anlägga hamnen, genom vilken ”dels fiskerinäringen skulle främjas, dels flere för ortens hela befolkning gangnande och för landet betydelsefulla industrier skulle kunna etableras”.

Det drar ut på tiden med svaret, nästan ett år. Men den 5 december 1908 samlas på kallelse av driftsingenjören i Mellersta Väg- och Vattenbyggnadsdistriktet kapten Carl Insulander, Far, en representant för Hangvar socken, en representant för lotsverket i Visby, Gotlands läns fiskeritillsyningsman, fyra fiskare vid Ihrevik och två jordbruksrepresentanter till sammanträde på Ihre gård. Ihre-viken besiktigades och dess östra sida ansågs enhälligt ur både vind-, navigations- och fiskerisynpunkt vara ”tjenligast” för den tilltänkta hamnanläggningen. Far dokumenterade sitt intresse för den genom att förbinda sig att utan ersättning avstå från behövlig mark för både hamnen och en väg till denna från landsvägen.

Det gick ännu ett år innan Väg och Vatten blev klar med sin undersökning. Resultaten presenterades i form av översiktskarta, situationsplan, djup- och höjdsiffror i förhållande till medelvattennivån, sektions- och detaljritningar av själva anläggningen samt ett betänkande, allt signerat av Carl Insulander den 20 december 1909.

Betänkandet var i mångt och mycket positivt och gynnsamt. Det finns, heter det, inga strömsättningar i Ihre-viken, inte heller någon av vattnets rörelser förorsakad sand- eller stendrift. Stranden är långgrund och hamnarmen med lastbryggan måste därför få en avsevärd längd. Men utanför hamnen finns fritt och djupt vatten tillräckligt vidsträckt för att möjliggöra navigation av de största fartyg. Och bottnen i den öppna bukten utanför hamnen erbjuder god ankargrund. Stranden omkring hamnen betecknades som ”synnerligen lämplig” till upplagsplats för både fisk, nät m.m och mer utrymmeskrävande varor såsom sten, cement, virke m.m.

Väg och Vattens förslag var uppgjort för en hamnanläggning, som skulle kunna betjäna både traktens fiskare och den projekterade industrin. Den hade dimensionerats för att möjliggöra inlöpande av de medelstora och mindre Gotlandsångarna. Skulle industrin utvecklas så att hamnen bleve otillräcklig, kunde den utvidgas eller planen ändras till att från början gälla en avsevärt större hamn. Den föreslagna konstruktionen med bl.a. stenkistor av 8” fyrkantvirke och pålad brygga hade avpassats för att till måttlig kostnad ge anläggningen erforderlig motståndsförmåga mot de på denna Gotlandskust förekommande kraftigaste stormar.

Allt detta kunde ju Far betrakta som ett stort steg framåt för sina planer och projekt. Men betänkandet innehöll också två nedslående konstateranden. Det ena var att kostnaden för anläggningen kalkylerats till 96.000 kr., åtskilligt mer alltså än de 50.000 à 60.000 Far på okända grunder kommit fram till. Det andra var ändå allvarligare, kanske avgörande. Insulander slutade med att nämna, att statens fiskehamnskommission nyligen föreslagit en hamn särskilt för fisket vid det bara 8 km från Ihrevikens ostkust belägna Lickershamn, som befunnits ”mera tjenlig för detta ändamål”. Någon *större* fiskerihamnsrörelse torde därför inte vara att vänta vid Ihre, vars hamn således egentligen skulle vara till gagn för industriella ändamål. Därför ”torde också hela hamnens tillkomst blifva beroende af huru de för industri i övrigt ovanligt gynnsamma förhållandena på platsen komma att utveckla sig.”

Detta var ett hårt slag för Far. Han hade på goda grunder hävdat att en hamn i Ihreviken vore förutsättningen för utvecklingen av en industri i området. Väg och Vattens man vände på steken genom att hävda, att den tilltänkta industrins gynnsamma utveckling vore en förutsättning för att staten skulle engagera sig i hamnanläggningen. Hela Ihre-projektet hade kommit in i en återvändsgränd, ett dödläge.

Väg- och Vattenbyggnadsstyrelsen låg på Insulanders hamnförslag drygt 1 ½ år. Först den 18 juli 1911 remitterades det till närmast högre instans i det trögt arbetande ämbetsverket, distriktschefen major Fr. Enblom, Djursholm. Hans yttrande, avgivet den 3 februari 1912, var skarpt kritiskt mot det insulanderska förslaget och avlivade definitivt alla förhoppningar på en vare sig för staten eller privata medel anlagd hamn i Ihreviken.

Enblom fann efter sin personliga besiktning den förordade hamnplatsen ligga fullständigt öppen för nordliga till västliga stormar, utan skydd av rev eller grund och alltså utsatt för svår sjögång. Den föreslagna låga och enkelt konstruerade vågbrytaren kunde vid stark pålandsvind inte ge fartygen tillräckligt skydd och i längden inte heller stoppa för påfrestningarna. Härtill fordrades en sluten hamn med vågbrytare av massivt murverk. Den av fiskehamnskommissionen förordade hamnen i Lickershamn hade kostnadsberäknats till 328.000 kr. Då den till allt annat skulle komma att ligga bara en halvmil från Ihre, där det inte fanns vare sig industri eller ett större antal fiskare,syntes ”all anledning saknas för en hamnanläggning i Ihreviken”.

Far gjorde ett sista desperat försök att vända på situationen. I en skrivelse till Konungen, undertecknad i Filipstad i juli 1912, kritiserade han fiskehamnskommissionen för en på sin tid alltför ytlig och kortvarig inspektion av Ihreviken, Väg- och Vattenbyggnadsstyrelsen för en senfärdig behandling av Ihreförslaget och otillräcklig kännedom om de lokala förhållandena. För sin del fann han i en bifogad utredning en hamnanläggning i Ihreviken vara väl så motiverad som en fiskehamn i Lickershamn, detta med hänsyn till både antalet yrkesfiskare i trakten, läget, behovet av

nödhamn, inloppsförhållanden, de beräknade kostnaderna – och givetvis de industriella utvecklingsmöjligheterna, som äm en gång i detalj lades fram.

Fars sista skrivelse till myndigheterna i Ihrefrågan slutade med en underdånig anhållan om statsbidrag till byggande av lastbrygga och fiskehamn vid Ihrevik. Den rönte samma öde som Pauli brev. Skrivelsen fick inget svar, i varje fall finns inget nämnt härom i Fars efterlämnade papper.

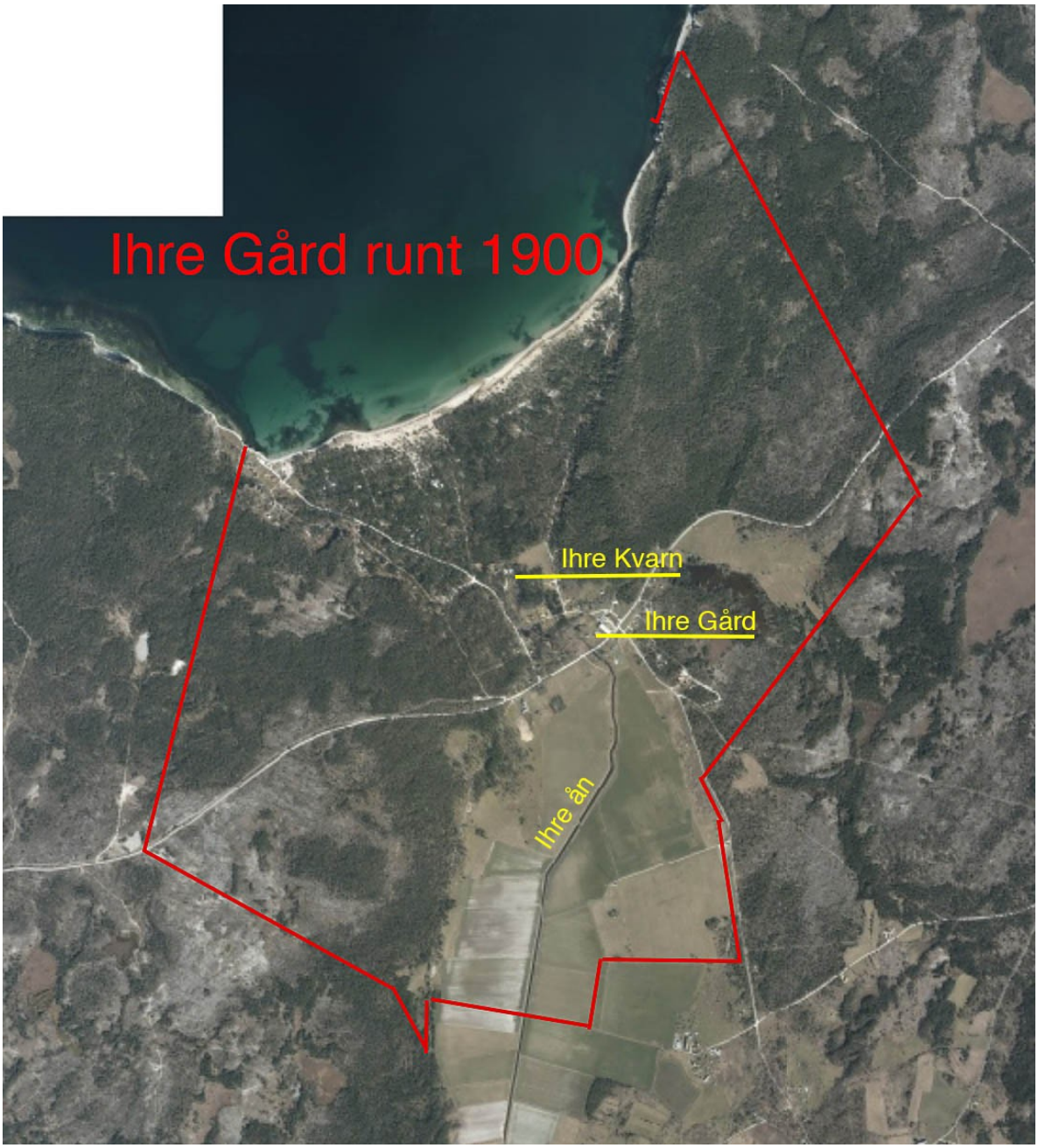

Ihre moget för försäljning igen

Från Fars stora utredning 1906 och fram till Väg och Vattens definitiva avstyrkande hade drygt fem år runnit iväg. Under tiden kostade gården honom pengar, familjens bostad och skolhushåll i Visby likaså.

Gjorde han då ingenting annat för att förverkliga sina industriprojekt, söka andra medintressenter än den oförstående Staten eller bli av med Ihre? Frågan får svar i form av några kvarvarande exemplar av en 4-sidig trycksak med rubriken ”Beskrifning öfver Ihre gård i Hangvar socken, Gotlands Norra Härad”. Den är daterad december 1907 och innehållet är i allt väsentligt detsamma som i utredningen från 1906 men i en putsad, vårdad, mer säljinriktad utformning.

Att Far redan nu kostade på sig en tryckt beskrivning styrker antagandet att han först och främst och med förväntad god vinst ville sälja Ihre så snart som möjligt. Pengar till att finansiera ett hamnbygge hade han inte, kvalifikationer som industriledare inte heller, lust och sakkunskap att etablera sig för gott som jordbrukare allra minst.

Man kan förmoda att Ihre-beskrivningen skickades ut till ett flertal fastighetsmäklare både i Stockholm, Visby och andra håll. Kanske han också själv annonserade ut gården till försäljning. Några napp fick han väl. Ett av dem berättar Gurli Malmros Eriksson om i sin ”Gullvivor och Malört, en sannsaga från Östersjöns pärla”, en känslosamt skriven nyckelroman.

En sommar, berättar hon, fick Ihre besök av två svenskamerikanare, spekulanter på gården och åtföljda av två rådgivare. Allt besågs noggrannt i ägarens (Fars) sällskap, viken, stranden, kalkklipporna, fiskeläget, bostadshusen, ladugården, kvarnen, sågen m.m. Dagen avslutades med en middag som serverades i stora matsalen och bestod av ”ett litet men gott smörgåsbord, jordärtskockspuré, färsk kall lax med majonäs, stekt unghöns med gelé och brynta champinjoner, hela syltade Stenkyrkaäpplen och frusen grädde” – allt synbarligen tillagat av gårdens produkter och nedsköljt med goda drycker.

Men ingenting halp. Spekulanterna kom enligt förf. fram till att en ”brobyggnad och vågbrytare skulle ha kommit att kosta bortåt två miljoner, och det hade de ej haft lust punga ut med.”

Först i januari 1910 lyckades Far finna en köpare, en herr B. Uppgörelsen föreföll fördelaktig. Mot två nya hus i Stockholm och ”div. fastigheter i Norrtelje” – någon specifikation eller värdering av denna bytesvaluta har inte hittats i arkivet – övertog B. Ihre gård med gröda och inventarier. Men i avtalet stipulerades att köparen tillsvidare bara skulle ha nyttjanderätten till grödan och inventarierna. *Äganderätten* skulle han få först sedan han inlöst inteckningar för 40.000 kr. i Ihre.

Ännu sommaren 1911 hade emellertid B. underlåtit att betala Far avtalad ränta på hans kvarstående fordran i Ihre, 62.000 kr. Vad värre var, B. hade också underlåtit att betala ränta på bottenintecknigarna i hypoteksföreningen och D.B.V:s sparbank. Än värre: det kom fram att B. sålt all gröda och förskingrat inventarier för 12.000 kr. värde. Och det allra värsta: inteckningsinnehavarna hotade med utmätning.

Allt detta framgår av en lång handskriven redogörelse, daterad i Djursholm den 11 juli 1913, kompletterad och styrkt med åtta bilagor och adresserad till stadsfiskal W. Remén i Visby, som Far bett om hjälp för att utreda och beivra en rad oegentligheter – begångna inte av B. utan av folkskolläraren och kommunalrepresentanten L. i Hangvar.

Men jag går händelserna i förväg. Utmätningshotet var desto allvarligare som det gällde *egendomen* Ihre. Grödan hade ju B. förskingrat, de kvarvarande inventariernas värde räckte inte till, och Fars

egna finanser var genom hans engagemang i Brattfors bruk, varom nästa kapitel skall berätta, pressade till det yttersta.

Utmätningshotet sattes i verket. Den 14 november 1911 såldes Ihre på exekutiv auktion. Köparen var direktör Olof Thorelli och köpeskillingen 16.500 kr., varav 2.750 betalades kontant vid köpet. För andra gången stod Far som ägare till Ihre gård, den här gången till ett avsevärt lägre pris än 1906. Men sammanlagt hade han nu betalt 121.500 för gården.

Denna transaktion tarvar en förklaring. Först fallet B., vars namn inte vidare förekommer i handlingarna. Man kan ju säga att Far hade en gemen otur när han som enda resultat av sina försök 1907-1910 att sälja Ihre råkade ut för denna köpare. Han kan knappast ha tagit in några kreditupplysningar om honom. Det hade givetvis varit lyckligare om han nöjt sig med att för en billig penning arrendera ut Ihre och vänta på en solid köpare. Men det var som om Ihre efter missräkningarna i hamnfrågan brände honom. Han tog första bästa chansen att bli gården kvitt. Huvudorsaken till brådskan var väl att han sommaren 1909 satte allt på ett kort, bottenskrapade sina lånemöjligheter för att köpa in sig i Brattfors Bruk. Hans engagemang där gav varken tid eller ork till övers för att sköta avvecklingen av Ihre. Man kan förmoda att Far nöjde sig med att låta bytesaffären med B. återgå.

En företagsam folkskollärare

Och så exekutivauktionen och fallet L. Genom äktenskapsförord hade Far ”skrivit över” c:a 22.000 kr. på Mamma, dels i form av en i Ihre intecknad fordran, dels i inventarier. Det var alltså för att ”skydda henne”, d.v.s. rädda dessa värden som han ropade in gården för de 16.500. Dessförinnan, i juli 1911, hade han låtit L. göra upp en förteckning över efter B:s förskingringar kvarvarande inventarierna och avtalat att L. skulle sälja dem och efter avdrag ”för havda kostnader och besvär samt 2 ½ procent provision” redovisa pengarna till Mamma.

Vidare skrev Far ett förslag till avtal mellan henne och L., daterat Brattfors bruk den 20 november 1911, om ”ömsesidiga förmåner vid styckning och försäljning av Ihre.” L. skulle överta betalningsansvaret för Hypoteksföreningens lån i egendomen på 8.000 och Hedvig Maria Thorelli stå för resterande del av köpeskillingen genom en på henne skriven inteckning på 5.000 och kontantlikviden vid inropet, 2.750 kr. Därmed skulle alltså köpeskilllingen vid auktionen, de 16.500 kr., vara avklarad (så när som på 750 kr.). Vid försäljning från Stora och Lilla Ihre skulle säljaren ha 2% provision. Utgifter för egendomens tillsyn, styckning och försäljning skulle påföras egendomen. Eventuell vinst på Ihres försäljning med avdrag för alla kostnader för ”den gemensamma affären” inklusive 6% ränta på Mammas insats och årsavgälden till Hypoteksföreningen skulle delas lika mellan henne och L.

Mammas namnteckning på papperet, utskrivet i hennes gotiskt spetsiga, regelbundna stil, bevittnades av Axel Larsson och Elin Lindberg, Brattfors.

Men L. skrev aldrig under det. Han satte igång med att sälja inventarierna under hand och på auktioner. De inbringade 12.179 kr., varav 1/5 gick åt till auktions- och egna provisioner. I stället för att redovisa resten, c:a 10.000, till Mamma skickade han 3.000 till henne och bokförde återstående 7.000 på den ”gemensamma affären” och använde dessutom en del av dem till ”div.

utgifter” för gården och nya inventarier. Vidare tog han lagfart på egendomen i eget namn i stället för på sig och Mamma gemensamt, vilket juridiskt sett utestängde henne (d.v.s. Far) från varje bestämmanderätt över egendomen och de pengar som satts in i den.

Gjorde L. allt detta för att dra Far vid näsan, av illvilja och ohederlighet eller okunnighet och dumhet? Fars andel i korrespondensen dem emellan under 1912 har tydligen bestått i upprepade krav på redovisningar och räntor, efter hand allt skarpare formulerade. L. anser sig ha handlat i god tro, förstår inte vad Far bråkar om och reagerar surt på tonen i hans brev. Han talar om Fars ”oförskämda epistlar” avfattade i en ton som inte anstår en människa i hans ålder och ”med hans bildning”.

För egen del sägar han sig obrottsligen vilja hålla fast vid de både muntliga och skriftliga löften han gett för att hjälpa en ”gammal vän” ur en svår knipa. O.s.v o.s.v. Och så rapporterar han årets tämligen hyggliga skördeutfall: 125 häckar hö à 250 kg, 30 häckar halm, 5.200 kg havre, 11.350 kg korn, 550 kg ärter, 85 tunnor potatis, 350 do. rovor, 8 d. morötter, allt av Far värderat till kr. 4.288:50. Laxfisket har gett 168,5 kg.

Och så fortsätter L. trots meningsskiljaktigheterna som han börjat, förbereder en skogsavverkning som beräknas inbringa 1.400 kr. och föreslår Far bildandet av ett aktiebolag, som ett par av Ihres bästa bitar skulle överlåtas på. Far lugnade tillfälligt ner sig. Han tyckte det trots allt var bättre att L. med sin ortskännedom, sina förbindelser på Gotland och sin tydligen inte oävna företagsamhet hade hand om Ihre än ingen alls. Och han ville inte bryta upp igen med familj och allt och börja om som Gotlandsjordbrukare, kände väl att han inte dög till det. Den 17 juli 1912 gjorde han upp ett nytt avtal mellan Mamma som formell partner och L, som den här gången skrev på.

Det nya avtalet var något bättre genomtänkt, något mindre ägnat att misstolkas än det förra. Det stipulerade att ett nytt aktiebolag enligt L:s förslag skulle bildas. Till det bolaget skulle av Ihre gård försäljas Klinthagen och Strandhagen med växande skog, vatten-, fiske- och strandrätt. Far skulle bli verkställande direktör med rätt att teckna bolagets firma, L. skulle ingå i bolagets styrelse. Ihres jordbruk och egendomen i övrigt skulle som förut skötas och förvaltas av L., men alla ”viktiga ärenden rörande både bolaget och jordbruket skulle beslutas i samråd” mellan L. och Mamma (Far). Den stipulationen gällde givetvis framför allt all eventuell försäljning av jord eller skog från Ihres ägor.

Som säkerhet för sin kapitalfordran i Ihre skulle fru Maria Thorelli få tre inteckningar i egendomen på sammanlagt kr. 11.174:46, ouppsägbara så länge egendomen var gemensam. Inkomsten av eventuell försäljning av jord eller skog skulle användas till avbetalning av inteckningsskulden. Lagfart på halva egendomen skulle sökas av fru Thorelli ”om och när hon så önskade”. Nödiga jordbruksinventarier skulle vara gemensam egendom, bekostas gemensamt och underhållas ur jordbrukets inkomster. All vinst eller förlust på fastighet, jordbruket eller annan egendom skulle delas lika. Räkenskapsutdrag skulle göras av L. kvartalsvis, årsbokslut före 1 mars.

Det dröjde inte länge förrän det skar sig igen mellan L. och Far. L. uraktlät att betala in sin andel för bolagets bildande. Konstigt nog hade Far förbisett att i avtalet stipulera när, var, hur och med hur mycket aktiekapitalet skulle inbetalas. Jordbruket skötte L. självrådigt utan att samråda med sin partner, men så kunde ju också begreppet ”viktigare ärenden” i avtalet tolkas på olika sätt. Sin

lagfart på Ihre hade han utnyttjat otillbörligt genom att ge en spekulant på gården option. Någon inteckningsränta hade han fortfarande inte betalt till Mamma utan använt pengarna dels till amortering av hypoteksföreningens lån på 8.000, som han själv stod i borgen för, dels till inköp av inventarier, fortfarande utan att samråda med sin avtalspartner.

Då tröttnade Far definitivt. Den 10 juni 1913 säger han i ett brev till L. upp de ”ouppsägbara” inteckningarna på 11.174:46, anmodar honom att inom 30 dagar gå med på att ett nytt kontrakt skall upprättas, ”som bättre reglerar våra förhållanden i enlighet med faktiska förhållanden” och hotar att annars vid domstol söka få avtalet hävt ”eller dess bestämmelser fyllda äfven av Eder”. De 30 dagarna går utan att något händer.

Den 11 juli postar Far sitt förutnämnda långa anklagelsebrev med sina för L. onekligen graverande åtta bilagor till stadsfiskal Remén och ber om råd och hjälp. Stadsfiskalens svar kommer nästan omgående: då Fars affärer med L. synes mycket invecklade och kräva lång tid för utredning, kan han tyvärr inte åtaga sig att vara Fars ombud. Han returnerar handlingarna och råder Far anlita jurist i Stockholm. De angivna motiven för avslaget kan vara reella. Men de kan också vara svepskäl – svepskäl för en gotlänning som inte har lust att hjälpa en suspekt stockholmare och stjälpa en annan gotlänning.

Ihre-äventyrets facit

Vi är framme vid det sista kapitlet i Ihre-historien. Den option L. givit på gården gällde ett konsortium representerat av en ryttmästare Brunnström, en enligt L. både ”rik och het” intressent. Han hade i maj 1913 fått Ihre på hand till den 1 juli för en kontantlikvid på 22.500 utan och 27.500 med inventarier. Det blev ingenting av den affären heller, i varje fall inte inom den utsatta fristen och inte med Mamma eller Far som säljare.

Men den 27 augusti samma år skriver Mamma i villa Rosenborg, Järva – namnet bevittnat av Dav. Hedberg och Stina Hedberg – under ett köpekontrakt, enligt vilket hon till L., Hangvar, säljer sin andel, löst som fast, i Stora och Lilla Ihre för 17.500 kr. att betalas under 1914 med kr. 7.701:89, resterande 9.798:11 genom amorteringar på 1.000 kr. per år. Likviden inkluderar alla L:s upplupna och obetalade räntor på inteckningar och annan skuld.

L. är in i det sista en överraskningarnas man. Via Gotlands Bank löser han redan den 18 oktober Mammas inteckningar med runt 11.200, skickar i postväxel 3.300, i kontanter 1.000 och i accepter per 15/1 och 15/4 1914 2.000, summa 17.500, och dessutom beräknade upplupna räntor.

Hur fick L. så snabbt fram alla dessa pengar? Jag tror man vågar gissa att han föreslagit ryttmästare Brunnström att avvakta utvecklingen. Han visste att Far, som tidigare frågat L. om han själv ville köpa Ihre för 30.000 kr., gått i konkurs på Brattfors-affären, att hans och familjens försörjning var hotad och att han måste göra sig av med Mammas eller sin andel i Ihre till snart sagt varje pris. Han räknade rätt, köpte gården för de 17.500, gjorde sannolikt i samma veva upp med Brunnström, fick av honom kontant 22.500 eller kanske t.o.m. 27.500 och stoppade mellanskillnaden i egen ficka.

Fars och familjens nödläge illustreras av en anteckning på L:s remissbrev:

> Mottaget 23 okt.1913 och användt så: Inbetaldt till Trävaru AB Nässundet kr. 15.500:-, användt till kläder och mat kr. 276:80.

Ihre-äventyrets siffermässiga facit kan sammanfattas så här:

För egendomen betalade Far 1906	kontant	kr.	15.000	
” ” ” ” ”	med reverser		13.912	
” lösegendomen ” ” ”	kontant		20.000	
” egendomen ” ” 1911	kontant		2.750	
” ” ” ” ”	med reverser		13.750	65.412
Försäljningen till L. inbringade			17.500	
Likvider för avverkad skog och avstyckningar c:a			5.000	
Naturaförmåner under 7 år, uppskattat			7.000	29.500

Fars förlust på Ihre blev alltså – men siffran är osäker – runt 36.000 kr.[1]

Någon bokföring från 1906 fram till L.-epoken av vare sig inkomster från gårdens försäljning av jordbruks-, mejeri- och animalieprodukter eller av Fars utgifter för egendomen, resor, kostnader i samband med försöken att sälja gården m.m. har inte hittats bland hans efterlämnade papper.

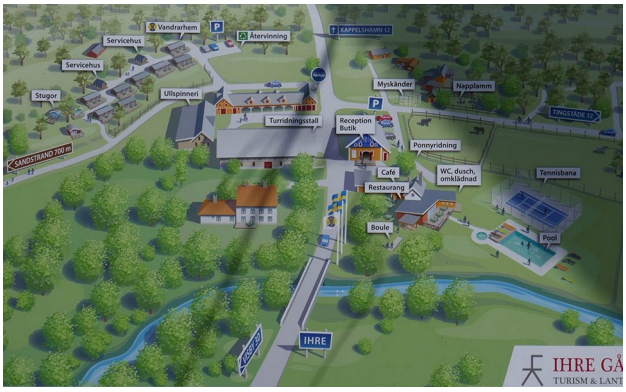

Turistkarta för Ihre gård och vandrarhem (STF)

Boningshuset där familjen Thorelli tidvis bodde

APPENDIX

Nedan återges beskrivningen av Ihre gård författad av Olof Thorelli och tryckt i Visby 1907, 4 sidor.
(Något svårläst, använd gärna zoom!)

1 I 2022 års penningvärde c:a 2,3 miljoner kr.

Gotl.
Nc

Beskrifning [= Beskrivning ...]

öfver

IHRE GÅRD

i Hangvar socken, Gotlands Norra Härad.

Visby,
Gotlänningens Boktryckeri
1907.

Ihre Gård utgör, efter sammanslagning af Stora och Lilla Ihre, c:a 1 ½ mantal med en areal af c:a 1.500 tnld samt har ett mycket naturskönt läge vid Ihre åns utlopp i Ihre viken af Östersjön.

Afståndet till Visby är 3 mil, till Tingstäde järnvägsstation 1 mil och till hamnplatsen Kappelshamn 1 mil.

Byggnader,

efter värdering försäkrade i Norra Häradsbolaget:

	Kronor
Corps de logis, af sten, 9 rum, veranda, kök, källare m. m.	10.000: —
Ladugård, af sten, plats för c:a 80 nöt och 20 hästar	22,000: —
Svinhus, af sten, plats för c:a 100 svin och grisar	7.000: —
Vagn- och Materialbod, redskapsskjul, magasin m. m, af trä	7.500: —
Ladugård och loge, plats för 20 nöt, 6 hästar, får m. m. af sten och trä	6,000: —
Ihre Nya Kvarn, af sten, 4 par stenar, sikt och grynverk, 4 vån.	35,000: —
Ihre Vattensåg, af trä, med kantverk, klingor m. m.	2,500: —
Mejeribyggnad, af sten, med kylrum, källare m. m.	1,500: —
Magasin, af trä, i 3 våningar	1,500: —
Magasin, af sten, i 2 våningar	1,200: —
4 stathus, af sten, med 9 rum och 6 kök, svin- och hönshus m. m.	5,000: —
2 stathus, af trä, med 5 rum och 3 kök, svin- och hönshus m. m.	2,500: —
4 trähus, lada, vedbod, stall och ladugård vid kvarnen	2,000: —
Försäkringssumma Kr.	103,700: —

Inventarier,

försäkrade enligt värdering i Norra Häradsbolaget:

	Kronor
Bättre åkdon, 8 st. vagnar och slädar	2,680: —
Åker- och körredskap, maskiner, mejeri- och öfriga invent.	7,066: —
Hästar, 20 st. (äfven försäkrade i Skand. Kreatursbolaget)	9.200: —
Nötkreatur, äldre och yngre, c:a 80 st., mest ayrshire	12,600: —
Får, afvels-, c:a 60 st.	1,150: —
Svin, afvels- och gödsvin samt grisar, c:a 80 st.	4,450: —
Fjäderfä, höns, kalkoner, ankor och gäss c:a 120 st.	222: —
Summa Kr.	37,368: —

Trädgårdar, tre med c:a 200 äldre fruktträd samt 400 nysatta, ädla fruktträd, 5.000 sparrisplantor, kökträdgård och mindre park.

Trädgårdstäppor med fruktträd för hvarje stataro samt kvarnträdgård.

Åkerarealen är c:a 280 tnld, mestadels mylla på lerbotten, täckdikad, lämplig för sockerbetor, rotfrukter, hvete, raps, lucern, korn m. m. 220 tnld ligga i ett stenfritt, slätt fält deladt itu af Ihre kanal och å. Öfriga 60 tnld ligga i tvenne fält och några smålotter.

Ängsmarken, 40 tnld god, odlindsbar betesmark med hassel, ek m. m.

Skogsarealen utgör c:a 1.150 tnld, hvaraf 250 tnld bestå af sand på lerbotten, med 30- å 40-årig, växtlig skog samt 900 tnld utgöra kalkberg mestadels bevuxen med kort men kraftig skog och innehållande tusentals famnar god ved. Virkestillgången uppskattas till c:a 30.000 kr.

Det hela lämnar goda beten för en mängd får, ungnöt och unghästar.

Ordinarie arbetspersonal f. n. bokhållare, rättare, 8 statare och mejerska.

Extra arbetsfolk, smed, arbetare, fiskare, 10 hushåll boende i egna hus å gårdens jord, åtnjuta dagspenning med 1:50 för man och 1 kr. för kvinna under sommaren samt resp. 1:25 och 0:75 under vintern.

Inkomstkällor utom jordbruket:

Ihre Nya Kvarn och Vattensåg är tillika med laxfisket i Ihre å utarrenderadt under 5 år för ett årligt arrende af kr. 2,500 utom fri malning och sågning för gården, som kan anses värd kr. 500.

Laxfisket i Ihre viken är förbehållet ägaren.

God jagt å rapphöns, hare, morkulla och räf.

För större Frukt- och Sparrisodling finnas de bästa betingelser dels i gårdens höga läge på kalkberg, dels i den rikliga förekomsten af hafstång, hvaraf flera hundra lass årligen kunna tillvaratagas från Ihre viken.

Andra planerade inkomstkällor:

Fiskodling i de tre dammar som uppsamla vatten till fallena.

Utvidgad mejerirörelse omfattande Haugvar, Hall och Stenkyrka socknar.

Elektrisk belysning för bostäder, ladugårdar, kvarn m. m. samt drifkraft för tröskverk, vattenpumpning m. m. kan anordnas billigt.

Stärkelsefabrik för förädling af kringliggande socknars stora skördar af utmärkt potatis samt drifven med vattenkraft är ett på orten starkt kändt behof, lifligt understödt af myndigheter.

Taxeringsvärdet är f. n. Kr. 84,300.

Inteckningar:	Gotlands Hypoteksförening	Kr. 35,700
	D. B. V:s Sparbank i Visby	„ 21,300
	Köpmansgillet i Visby	„ 5,000
	Hos privat person	„ 10,000
		S:ma Kr. 72,000.

hvaraf c:a Kr. 6.500 af Hypoteklånet är amorteradt.

Skatter och onera uppgå till c:a kr. 700.

Ihre gårds industriella utvecklingsmöjligheter.

Om egendomen redan som jordbruksfastighet äger ett betydligt och växande värde, så är detta i sällsport grad fallet med Ihre Gård såsom platsen för en större, mångsidig men på kommunikationer väntande industri.

Betingelserna härför äro hufvudsakligen följande:

1. **Tvenne vattenfall,** som vid mätning af bergsingeniör B. Orton sommaren 1906 efter flera veckors stark torka gåfvo resp. 155 och 192 hästkrafter. Ett tredje fall å 8 meters höjd kan uttagas. F. n. användes blott ett fall för kvarn och såg, som förbruka c:a 50 hkrf. Under vinterhalfåret är kraften mer än fördubblad och kan genom modern montering betydligt ökas. Dammar finnas för tvenne fall.

   Industrivärdet af omonterade vattenfall beräknas vanligen till kr. 200 pr hästkraft.

2. **Kalkbergen,** som sträcka sig från hafsstrandens 100 fot höga klippor öfver en areal af c:a 900 tnld i en jämn, skogbevuxen platå. Borrningar till 80 fots djup ha icke genomträngt kalkberget: som således *kan* innehålla en fast kubikmassa af c:a 335 mil. ton kalksten, medgifvande en årlig brytning af 33.500 ton i 10.000 år.

   Bergsingeniör B. Orton har å det närmast hafvet liggande, för skeppning lättast tillgängliga området konstaterat, med en undersökt mäktighet af blott 8 meter, en kubikmassa af 42 mil. ton, som med en brytning af 30,000 ton pr år, räcker i 1.400 år. Kalkstenen utgöres af dels utmärkt byggnadssten, dels för bränning och för jordbrukskalk lämplig sten. Analyser vid Visby Kemiska Station visa dels 97,8 % och dels 98,5 % kolsyrehalt.

3. **Sandtillgångarne,** sträckande sig öfver 250 tnld, bestå af cementsand, mursand, perlsand m. fl. rena sandarter. Bergsingeniör B. Orton har å c:a hälften af det sandförande området beräknat lägt 2.400.000 kubikmeter sand, motsvarande en tillverkning af en milliard kalksandtegel och räckande för en fabrik om 5 mil. årlig produktion i 200 år.

   Sandlagren ökas dessutom årligen af hafvet.

4. **Cementleran,** som borrats till 4,5, 5,5 och 7 meters mäktighet, håller enligt bergsingeniör B. Ortons undersökning med ett djup af 3,5 meter 7.300.000 ton, som enligt analys vid Visby Kemiska Station är för cementtillverkning särdeles lämplig.

5. **Märgel-skiffer,** blågrå, som efter torkning och finmalning lär kunna användas och säljas som billigare cement, förekommer likaledes i riklig mängd samt i omedelbar närhet af Ihre viken.

Industrigrenar sammanhängande med naturtillgångarne å Ihre Gård:

1. **Skeppning af råsten,** för att tillgodose trämasse-, carbid-, sockerbruks-, kalkugns-, kalksandstens-, stenhuggeri- m. fl. industrier inrikes samt i Danmark, Norge, Finland, Tyskland och Ryssland. Från Gotland skeppas årligen c:a 800,000 ton kalksten och få om ens något ställe torde erbjuda så omätliga tillgångar förenade med så gynnsamma brytnings- och lastningsmöjligheter som kalkbergen vid Ihre viken.

2. **Bränning af kalk** för egen industri, platsbehof och skeppning.
3. **Tillverkning af jordbrukskalk** såväl bränd och finmalen som s. k. dyngerkalk eller torkad och pulveriserad råsten, som hvarje år vinner ökad användning inom jordbruket.
4. **Tillverkning af Kalksandsten eller Silikat-tegel**, som vinner allt större utbredning i Sverige och Tyskland; teglet kan produceras ytterst billigt vid Ihre, där sand, kalk, och drifkraft finnes på platsen.
5. **Cementfabrikation**, som på grund af lerans, kalkens och sandens rika förekomst på ett och samma ställe bör kunna beredа Ihre intressenter ännu större vinst än de gamla fabrikerna, hvilka oftast med dryga kostnader måste köpa och frakta någon af cementens beståndsdelar och likväl äro bland de mest rentabla framtidsindustrier, som vårt land kan uppvisa.
6. **Stärkelsefabrik** för att höja eget och ortens jordbruk.
7. **Sockerbruk.** Den enda plats å Gotland, hvars vattentillgång medgifver anläggande af ett sockerbruk för norra Gotland är numera Ihre Gård. Roma sockerbruks framgång samt dess höjande af jordbruket å öns mellersta och södra delar visa tydligt nog, att ett sockerbruk å norra Gotland skulle gagna tusenden.

Behöfliga kommunikationer.

Ihre Gårds rika naturtillgångar komma dock att förblifva "slumrande millioner" och de stora industrimöjligheterna vackra framtidsdrömmar, till dess frågan om samfärdsel med den öfriga världen är löst. Detta kan lämpligast ske genom:

Byggandet af en lastbrygga eller mindre hamn.

Djuppejlingar och bottenundersökning, utförda af förmannen vid Visby hamn, J. L. Törnqvist, visa att en till 5 meters djup utdragen c:a 100 meter lång lastbrygga, stark nog att trotsa alla stormar, bör tillika med ett skyddsref kunna byggas för 50- à 60.000 kronor. Hangvars kommun, som lifligt känner behofvet af en hamn vid Ihre, har förenat sig med undertecknad i en af Konungens Befallningshafvande tillstyrkt ansökan hos Kungl. Väg- och Vattenbyggnadsstyrelsen om en undersökning åtföljd af ritningar och kostnadsförslag genom dess försorg i ändamål att därefter söka statens medverkan till en lastbryggas byggande intill $^2/_3$ af beloppet af dess kostnadsberäkning, en ansökan, som efter vederbörandes utsago har "alla möjliga utsikter" att vinna bifall.

Järnvägens utsträckande från Tingstäde.

Stridiga intressen och åsikter ha under åratal fördröjt lösningen af denna äfven för Ihre så viktiga fråga, som emellertid endast genom enigt samarbete, enskild offervillighet och kommunalt understöd från Stenkyrka och Hangvar kan lösas på ett för dessa socknars innevånare förmånligt sätt.

Då cement, tegel, bränd kalk, stärkelse och möjligen jordbrukskalk skulle kunna bära järnvägsfrakt till och omlastning i Visby, kan en export af industrialster från Ihre via Visby tänkas och således gårdens deltagande i en järnvägs byggande, helst kostnaden därför här torde kunna begränsas till c:a 10,000 kr. pr kilometer, nödfallsvis ifrågasättas.

En egen lastbrygga, som med ringa transportkostnader och utan omlastning, hamnafgifter o. d. tillåte direkt skeppning af egna och andras produkter skulle dock medföra en mycket större vinst.

Utlåtande öfver de af statsgeologen dr. H. Hedström påbörjade och af Bergsingeniören B. Orton fullbordade undersökningarna, hamnförmannen J. L. Törnqvists m. fl. utlåtanden, analyser af kalksten och lera, kostnadsförslag för olika fabriksanläggningar, rentabilitetskalkyler samt fullständigare utredning angående såväl jordbruksdriften som härofvan berörda industrier å Ihre Gård finnas för intresserade till påseende hos undertecknad.

Ur Bergsingeniören B. Ortons utlåtande må "*Slutorden*" anföras: "Såsom af det ofvanstående framgår äro utsikterna för anläggandet af en kalk-sand-lerindustri å Ihre mycket storartade. Tillgångarna af såväl kalksten som af sand och lera äro mycket stora och belägenheten gynnsam. Särskildt förmånliga äro lutningsförhållandena; i ofvanstående redogörelse såsom användbar upptagen kalksten ligger på en nivå af minst 10 meter öfver hafvets yta. Den behöfver således ej fraktas upp ur gropar i jordytan såsom fallet är med byggnadsstenen såväl vid Galgberget som vid Kappelshamn, utan kan direkt, sedan den lösbrutits och eventuellt vidare behandlats, lastas på vagnar, hvilka af sin egen tyngd nedbromsas på lutande rälsbanor till utlastningsplatsen och samtidigt draga upp de tomma vagnarne.

I viss mån, ehuru ingalunda i samma höga grad gäller äfven detta för sanden och leran.

Tillgångarna äro således stora, belägenheten gynnsam. Det hela beror på huruvida utfraktningsförhållandena — särskildt då hvad hamn beträffar — kunna ordnas på ett ekonomiskt tillfredsställande sätt, och detta finner jag högst sannolikt".

Ihre Gård i Dec. 1907.

Olof Thorelli.